

toos nijssen - altijd in meerdere werelden tegelijk

‘Het geluk heeft aan zichzelf genoeg, het heeft geen getuigen nodig.’

Herman Koch, *Het diner*, Amsterdam 2009, p.11/12

Toen Toos Nijssen jong was, waren er veel mensen om haar heen, die enkel letterlijk konden denken. Met letterlijk denken bedoel ik specifiek dat ze de dingen zien zoals ze zijn. Een tafel is een tafel; een stoel is een stoel; een bord is een bord; een lepel is een lepel; een mes is een mes en een vork is een vork. Deze voorwerpen kunnen - binnen dat denken - niet anders zijn dan ze zijn. Letterlijk denken blokkeert te allen tijde vrijelijk associëren alsmede spontaan combineren. De hierboven geschetste opsomming vormt, bij niet-letterlijk denkenden, erg makkelijk een configuratie, die naar eten in een kamer, een terras of restaurant leidt. Toos Nijssen ontdekt al op jeugdige leeftijd dat ze een persoon is die aan een lepel genoeg heeft om in haar geestesoog eten te visualiseren: ze beschikt over een levendig voorstellingsvermogen. Juist dat wat buiten voor de hand liggend denken ligt en verder dan het puur consumptieve en louter materiële gaat, spreekt de jonge Toos Nijssen sterk aan: *‘Als kind was ik altijd buiten de deur. Ik liep vaak over akkers, velden en weilanden; zwierf door bossen of zat uren aan de oevers van de rivier. In de vrije natuur kon ik volop dromen en fantaseren. Op school lukte dat nooit. Wel als ik me op mijn eigen kamer thuis terugtrok.’*

Inmiddels woont Toos Nijssen al jaren in een grote stad en mist ze af en toe het landschap van haar jeugd. Ze verlangt er soms hevig naar om toch weer daar te zijn, maar beseft ook terdege dat ze dan onverbiddelijk weer tegen die wereld van toen aanloopt. Een wereld die is zoals ze is en niet anders. Een wereld waarin geen ruimte is om te dromen en te fantaseren.

Als beeldend kunstenaar is Toos Nijssen vrijwel continu met medemensen bezig. Voor het vervaardigen van de samengestelde tentoonstellingsinstallatie *this is -not- a love song* in Museum van Bommel van Dam te Venlo heeft ze twaalf mensen gevraagd, die zij deels uit haar jeugd kent. Het zijn personen die een speciale betekenis voor haar hebben – vanuit een persoonlijke herinnering of specifieke herkenning.

De geïnviteerde personen zijn één voor één naar een opnamestudio gekomen en hebben om de beurt tien minuten in stilte plaats genomen voor een videocamera. Met het verstrijken van de tijd gebeurt er telkens iets opmerkelijks. Na verloop van tijd toont het ‘model’, zonder angst of gêne, namelijk zijn of haar ‘ware’ gezicht. Bij het maken van zo’n videoportret voert Toos overigens zelden of nooit gesprekken: *‘Ik heb genoeg aan kijken, het ervaren van het moment van kijken, de beleving van het gezien worden en me daarmee krachtig verbonden voelen.’*

De opgenomen videobeelden worden zorgvuldig bekeken en nauwkeurig gemonteerd. Vanuit intense kijkervaringen tijdens het ‘spotten’ en monteren, gaat Toos Nijssen vervolgens gericht op zoek naar aanvullende beelden, die zij onverbrekkelijk associeert met de natureel poserende persoon. Dat kan een akker zijn, maar ook een bos, een rivier of de zee: *‘Ik hou zelf heel erg veel van beelden: vooral omdat ze letterlijk en figuurlijk ruimte geven. Er zijn beelden die ik, zo lang als ik leef, bij me zal dragen. Gezichten die in mijn geheugen zijn geëet of akkers, bossen, rivieroevers, velden, weilanden en zeeën die bij wijze van spreken op mijn netvlies staan gegrift. (..) Aan de hand van mijn videoportretten kan ik heel gemakkelijk associëren of als dat zo uitkomt juist bepaalde momenten fixeren en de tijd als het ware stilzetten. (..) Ik heb wel eens spontaan tegen iemand gezegd: ‘Als ik jou zie, zie ik de zee.’*

Toos Nijssen creëert in haar nieuwste videowerk bewust verbindingen met andere werelden. Werelden die haar echt het gevoel geven dat het leven onbepaald is. Om zich ergens thuis te voelen, heeft Toos Nijssen geen huis nodig. Andere mensen fungeren binnen haar leven en werk in wezen als fenomenen die haar naar zichzelf terugvoeren of juist naar iets onbegrensd leiden: *‘Ik kom vaak in een biologische winkel bij mij in de buurt. Daar werkt een jongen die ik intuïtief ‘zie’. Zijn gezicht doet iets met me. Het is een gezicht dat mij spontaan naar andere werelden brengt. Ik ben in de biologische winkel maar op hetzelfde moment ook in Azië. Ik houd ervan om in meerdere werelden tegelijk te zijn en verder te gaan dan het hier en nu.’*

Het minutieuze proces van registreren, projecten, monteren en associëren vormt de opmaat om tot reflectieve gedachten (in de vorm van taal) te komen of manuele handelingen (werken op papier) te verrichten. De recente videoportretten van Toos Nijssen hebben broers en zussen in de vorm van sterk expressieve tekeningen met een krachtige, lineaire inslag. Samen vormen ze een gelaagd dagboek waarin ervaringen, gedachtes of herinneringen worden hernomen of vervormd. Na een innerlijke catharsis blijven altijd zuivere beelden met krachtige composities over. Het zijn veelal gecondenseerde spinsels, die picturale verbindingen leggen tussen de kunstenaar en de ‘ander’ (vaak een videoportret). Vanuit het gegeven dat wij feitelijk allen in eigen werelden zitten opgesloten, onderzoekt Toos Nijssen zowel materieel als spiritueel, via de ‘ander’ het ‘ik’.

Gedurende de afgelopen jaren heeft Toos Nijssen een reusachtig archief opgebouwd waarin zich duizenden videoportretten bevinden. Uit die portretten, die in Nederland, België, India, Israël en Turkije zijn gemaakt, is nu voor het eerst een selectie van honderd stills gemaakt. Deze worden samen met honderd uitverkoren tekeningen, die tijdens of na het produceren van de videoportretten zijn ontstaan, in boekvorm gepubliceerd. De combinatie van tekeningen en portretten verschaft

ons een bijzondere inkijk in de altijd fabulerende geest van Toos Nijssen. Uit alles blijkt dat zij, in navolging van haar jeugd, onafgebroken associeert en fantaseert. Een verstild videoportret is tegelijkertijd persoonlijk inzicht en ‘exotisch’ vergezicht. De publicatie maakt in combinatie met de museuminstallatie *this is -not- a love song* duidelijk dat Toos Nijssen voortdurend in meerdere werelden tegelijk verblijft en *ad ultimo* via medemensen messcherp naar zichzelf kijkt.

Rick Vercauteren

Directeur Museum van Bommel van Dam

Alle geciteerde uitspraken van Toos Nijssen in dit artikel zijn afkomstig uit vraaggesprekken van de auteur met de kunstenaar op 8 mei en 3 juli 2009.